

ԳՐԱԴՐԱՆԻՔ

YOVHANNES TLKURANTSİ

Յայտնի իրանագետ և հայագետ James R. Russell լոյս ընծայած է (1987) մեր միջնադարնան մեծագոյն բանաստեղծներէն Յովհաննէս Թլկուրանցիի վրայ գիրք մը, Yovhannes Tlkurantsi and the Mediaeval Armenian Lyric Tradition տիտղոսով, Պենսիլվանիոյ Համալսարանին Armenian Texts and Studies մատենաշարին իբրև նօթաներորդ հատոր:

Անաւանիկ գրքին բովանդակութիւնը: Introduction էջ 1-17), Songs of Love and Spring, տրուած են տաղերուն անգլերէն տաղաչափեալ թարգմանութիւնները հանդերձ բազմաթիւ ծանօթութիւններով (էջ 27-104), Yovhannes and Asha (էջ 105-116), Wisdom Poems (էջ 117-137), The Lay of Brave Liparit (էջ 139-147), The Marvels of Narekatsi (էջ 149-155), The Lay of St. Alexianos (էջ 157-163), Songs of Creation and Adam (էջ 165-187), Three Festal Hymns, այսինքն՝ Գանձեր (էջ 189-96), Index (էջ 197-198): Հայերէն բնագիրները ԻԴ + Ե + Դ (էջ 201-255):

Յովհաննէս Թլկուրանցիի տաղերուն լեզուն ըլլալով միջին հայերէնը՝ անշուշտ պիտի կիրարկէր անոր յատուկ բացատրութիւններ. որոնք ի հարկէ պիտի դուռարդնէին թարգմանչին գործը:

Թերեւս որոշ հափով հետաքրքրական ըլլան հետեւեալ նկատողութիւնները՝ լուսարանելու համար զանազան կէտեր:

1. — էջ 39, տող 3. «I I remember love, if you forget love», թարգմանուած է, «Թէ սէր յիշես ու թէ չիշես» տողը (էջ 203). — ճիշդը պիտի ըլլար, «If you remember love, if you forget love»:

2. — էջ 48, տող 13. «Like gold foil held close to the taper» գրուած է իբրև թարգմանութիւն «Զէտ ըզթիթեղն ի մօմն ի մօտ» տողին (էջ 205). — Հօս հայերէն «ըզթիթեղն» բառը տպագրական հին վրի-

պակ է. ուղղելի է «ըզթիթեղն»: Սոյն տողին մօտին տրուած note-ը բոլորովին բանադրօտիկ է:

Նման տող մը կը գտնուի նաև 13րդ տաղին մէջ (էջ 214). «Քան զթիթեղն ի հօրն որ է ի վառման»: Հօս ալ կրակին մօտ գացողը ոչ թէ թիթեղն է այլ թիթեղնը՝ այսինքն սիրահարը. — Հմմտ. Յովհաննէս Թուսմանեանի չքնաղ տաղերը.

Ասում են, էն թիթեղները,
Որ գիշերուայ խաւարում,
Որտեղ ճըրագ, որտեղ կըրակ,
Որտեղ լոյս է հէնց վառում,
Հաւաքում են, չաւրջը պատում,
Մէջն են բնկնում խելագար,
Ասում են, թէ՛ էն Փարւսնայ
Ջահիլներն են սիրավառ:
Ըշտապելուց թե են առել,
Դարձել թեթե թիթեղներ,
Ու տակաւին հօւր տեսնելիս՝
Մէջն են ընկնում անհամբեր:

(Բանաստեղծութիւններ, տպ. 1922, էջ 97):

3. — էջ 49, տող վարէն 5. «Wherever you went they would call you back» թարգմանուած տողին դիմաց հայերէն բնագիրը կ'ըսէ, էջ [206], «ընդ որ երթաս յետդ [ճիշդը՝ հետդ] կոչին», այսինքն, «Wherever you went they would follow you»:

Հայերէն բնագիրներու տպագրութեան մէջ ալ անխուսափելիօրէն կը գտնուին սրբագրելի տողեր:

1. — էջ [206], տաղին առաջին տունը տպուած է սապէս.

Լոյս երեսացդ եմ քո փափաք,
Քաղաք կուլան, Չին ու մաշին,
Թէ տեսնու զվարսն Հնդըստան,
Ընդ որ երթաս յետդ կոչին:

Փոխանակ ըլլալու.

Լոյս երեսացդ է քո փափաք,
Քաղաք կուլան ու Չինմաշին,
Թէ տեսնու զվարսդ Հնդըստան,
Ընդ որ երթաս հետդ կոչին:

2. — էջ [226], «Հիմիկ ճարտար բժիշկ ես դու» տողով սկսող տաղին թերի և սխալ տաղերուն ուղիղ ընթերցումները կը դնենք ստորեւ, ինչպէս նաև պակասող է. տունը, ուր թլկուրանցին կը յայտնէ իր ծերացած ըլլալը:

1. — Հիմնիկ ճարտար քմիչիկ ես դու
2. — որ մընացիր քան զմագ բարակ
7. — Երբ քան զաշխարհս ես չափ

անմիտ

10. — որ խրատէ զաշխարհս յարակ
19. — Դու մատամբդ ի հետ հաւզնես
22. — քո հոգոյդ յէ՞ր ես փաթերակ

ի. տուն

Մերացար ու չմտացար,

միթէ մնաց քեզ ժամանակ,

Որ զաստենիս դու սիրնցիր,

զանգէն թողեր ես բըրիչակ:

33. — Դիտեմ զի յոյժ եմ մեղաւոր

44. — Ազտեղեցիք զհոգիդ մեղաւք:

3. — Էջ [231], տող 35,

«Ի գաւազանին անկաւ».

պիտի բլլայ,

ի վերայ գաւազանին կանգնաւ:

Նոյն էջ, տող 45,

«Զաւրէնս քեզ համարով տայ».

պիտի բլլայ,

Զաւրէնս քեզ հրաման ով տայ:

4. — Էջ [235]. — Կրկնաւեզու, Տաղ

Սիրոյ, ուղղելի է բոտ հետեւակին:

Ա.

Յայտար էի ես խիստ աղբաւմ,

ենկիւլէնտի էակի տարտում...

Տաղը Յովանէսի ծայրանունով գրե-
աւած է, հետեւաբար առաջին տողին առա-
ջին տառը պիտի բլլայ Յ:

Բ.

Ունքեր ունէր ինքն կոմար,

Ղարառըր կոզլարի խռամար...

Իւզիւ կուլիստան ու զամար:

Գ.

Վայրի եղներու նման...

Յովանէսի ծայրանունը կը մասնա-
նշէ տուններու շիտակ կարգը. հետեւաբար
վ տառով սկսող չորրորդ տունը պիտի
կանխէ երրորդ տունը, որ Ա տառով կը
սկսի:

Յարգելի հեղինակին հայկական նիւ-
թերու հանդէպ ցոյց տաւած հետաքրքրու-
թիւնը գնահատելի է անտարակոյս: Իր
կատարած սոյն թորգմանութեան շնորհիւ
անգլիախոս ժողովուրդներուն մատչելի
կը դառնայ սիրերգակ մեծ գուսան թիկու-
րանցի Յովանէսի գրախոսում գիւտներ:

Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ

«ԱՐՑՈՒՆ Բ - ԺՊԻՏ»

Հեղինակ՝ ԶԱԽԷՆ, ԵԿԷՆԵԱՆ

Քերթողներ կան, որոնք իրենց վաղ
երիտասարդութեան, իրենց չլացումնե-
րէն և մտածումներէն քիւրնդացած ցոյ-
քեր թերթերու և հասարակներու ճամբով
կը մատուցանեն մեր զգայարաններուն:
Անկէ անդին, տարիներն ու տասնամակ-
ները կը թաւային և մեծ լուսթիւն մը
կը պարտւէ անոնց անունն ու յիշատակը:
Ու յանկարծ, օրին մէկը կու գայ անոնց
ձայնը աշխարհի հեռաւոր մէկ անկիւնէն:
Կ'առնես գիրքը ակնբուդ մէջ, կը դար-
ձնես էջերը, խորհելով թէ ժամանակը
յաջողած է յղկել իր զգացումները և գու-
նագորգել իր խոհերը, բայց կը տրամիտ
երբ կը հաստատես թէ հեղինակը ոչ միայն
մնացած է հոս ուր էր, այսինքն բրած է
տեղ-քայլ, այլև բռնած է նահանջի ա-
մօթալի ճամբան: (Մանր այս որակականը
անոր համար, վասնզի գրականութիւնը
սրբազան գետին մըն է, ուրկէ կատար-
ուած նահանջը — կեանքի գրեթէ բոլորա-
պարէզներն կատարուած նահանջներուն
նման — հաւասար է սրբապղծութեան):

Զաւէն Եկէնեան դժբախտաբար կը
պատկանի այս դասակարգի գրողներուն:
Խոստում մըն էր ան երբ 1951ին մեղի
կը բերէր իր «Կեանքին Հեռք» և երկու
աւելի-երեք՝ «Մարդը Վեր Աստղերէն»ը,
«Արցունք-Ժպիտ»ը (տողերս գրողը նոյն
խորագիրը փորձած էր առ իր առաջին
քերթողագրին — կատարեալ վերպանք
մը —, բայց յետոյ ժպիտը փոխարինած է
տարբեր բառով մը, գիտակից անոր ան-
նշան ներկայութեան: Տեղին է հոս յիշել
թէ Անուշ Գրիգորեանը ևս նման խորա-
գիրով մը մկրտած է իր գիրքը, միայն
թէ հակադիր քննադատութեան վրայ կեցող բա-
ռերը կամբջեւու համար եւն է ընտրած
գծիկին տեղ: Ուրիշ հարց՝ թէ պատահած
է արդեօք որ երկու հեղինակներ — ան-
շուշտ իրարմէ անտեղեակ — նոյն անունը
գրածմած բլլան իրենց երկերու ճակտին),
տարւոյս սկիզբը Սիրտի (Աւստրալիա)
մէջ լսյո տեսած միջկամաւու (100 էջ)
հատորը կը ծոցուորէ 1983-1987ի միջև
գրի ինկած իր 70 քերթուածները: